

Роль психологічної компетентності вчителів для надання підтримки учням в умовах війни

Олена Глуговська

*магістрантка кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: hluhovskaom@krok.edu.ua*

Ірина Сингаївська

*кандидат психологічних наук, професор, директор ННІ психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: irinas@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-6802-0081*

Повномасштабна війна, розпочата росією проти України 24 лютого 2022 року, особливо руйнівні наслідки несе для психологічного благополуччя дітей та підлітків, призводячи до зростання їхньої тривожності в цілому та проявів хронічного стресу і важких емоційних переживань, зумовлюючи травматизацію та посттравматичний стресовий розлад у все більшій кількості дітей. Адже діти, на відміну від дорослих, не мають достатньої емоційної зрілості, життєвого досвіду, щоб впоратись зі стресом і травмою. Так, за даними досліджень, більшість батьків (61%) вважають, що їхні діти мають симптоми стресу, такі як погіршення сну, тривожність, труднощі з концентрацією, проблеми в комунікації з однолітками та вчителями [1]. А за оцінками UNICEF, 1,5 мільйона дітей піддаються ризику розвитку депресії, тривоги, посттравматичного стресового розладу та інших важких психічних захворювань [2]. Окремою підвищено вразливою категорією є підлітки, оскільки вони, в силу вікових особливостей розвитку, входять до групи ризику з виникнення психосоматичних захворювань внаслідок невміння адекватно відреагувати на різні емоційні стимули, побудувати міжособистісні відносини з батьками та однолітками, вирішити внутрішні конфлікти [3; 4].

В цих умовах тотальної відсутності стабільності, визначеності та безпеки в країні, саме школи можуть стати важливим середовищем для сприяння благополуччю підлітків, особливо тих, які пережили травмуючий досвід, допомагаючи зменшити вплив щоденних стресів на учнів і стаючи посередником стабілізуючого психологічного впливу після травматичних подій. Як свідчать дослідження і дані UNESCO, під час війни та кризових ситуацій вчителі можуть стати значущими рольовими моделями для учнів. Більш того, їхній потенціал для покращення життя учнів є ще вищим у контексті травми, оскільки підтримка з боку дорослої людини, якій вони довіряють, може врівноважити наслідки тривалого стресу [5].

Повномасштабне вторгнення призвело до тяжких наслідків і для сфери освіти в Україні як такої, включаючи людські втрати серед вчителів, руйнування або пошкодження шкіл, погіршення доступу до освіти, поглиблення наявних освітніх нерівностей, негативний вплив на якість освітнього процесу й успішність, а також суттєво відобразилося на психоемоційному стані вчителів. Як свідчать

дослідження, 54% вчителів відчувають власне професійне вигорання і стільки ж вважають, що потребують психологічної допомоги [6]. Адже вчителі в Україні живуть в тому самому контексті війни та змушені долати ті самі труднощі, що й діти та підлітки, яких вони навчають. Водночас, благополуччя вчителів має велике значення не тільки саме по собі, а також у зв'язку з тією підтримкою, котру вони надають учням, а тому психологічна підтримка вчителів набуває все більшого значення і потребує окремої уваги з боку держави.

Частково запити вчителів на підтримку і психологічну допомогу задовольняються на курсах підвищення кваліфікації для вчителів щодо розвитку стресостійкості у себе та дітей в умовах війни, які за даними онлайн-опитування «Готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах війни: 2023» пройшли вже 64,5% респондентів, втім наявність великого переліку актуальних запитів вчителів на отримання спеціальних знань і навичок по роботі з травмованими дітьми та психологічної самопомоги і турботи про свою стійкість, що показало це ж опитування, вказує на певну фрагментарність навчання, яке проводиться на даний час [7].

Як показують дослідження, попри існуючі пропозиції для вчителів різноманітних вебінарів і семінарів з розвитку стресостійкості, що наразі пропонують UNICEF, проєкт «Фінська підтримка реформи української школи (Навчаємося разом)», Центр психічного здоров'я Національного університету «Києво-Могилянська академія» тощо, питання підвищення кваліфікації вчителів для надання психосоціальної підтримки дітям під час військових дій усе ще залишається недостатньо вирішеним і потребує подальшої підтримки як з боку держави, так і міжнародних організацій [8].

Враховуючи важливу і багатогранну роль вчителів у наданні підтримки учням під час війни, які виступають зараз не лише як педагоги, але і як ментори та підтримуючі фігури для учнів у важкі часи, та зважаючи на гострий запит від вчителів на спеціальні знання і навички та отримання такої ж підтримки для себе, нагальним стає питання створення спеціальної програми розвитку психологічної компетентності вчителів в роботі з підлітками під час війни, котра додатково включала б два окремих змістовних компоненти: навчання основам травма-інформованої педагогіки (для надання кращої підтримки учням в умовах війни та кризи) та оволодіння практичними навичками відновлення власної життєстійкості (резильєнтності), що було б корисним і для самих вчителів, і для учнів. Варто зазначити, що на необхідності включення у тренінгові програми та семінари для вчителів компонентів з психоедукації щодо травми, посилення життєстійкості та напрацювання відповідних копінгових стратегій, наголошують і чисельні іноземні дослідження в сфері роботи вчителів в умовах війни [9]. Отже, саме на розвиток вказаних компонентів психологічної компетентності вчителя потрібно спрямувати основну увагу, формуючи сьогодні програми з підвищення кваліфікації для вчителів та різноманітні тренінгові програми, розробляючи для них психологічні рекомендації щодо роботи з підлітками в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Козут І., Нікуліна О., Сирбу О., Жерьобкіна Т., Назаренко Ю. Війна та освіта: Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи (Дослідження на замовлення благодійного фонду *savED* за підтримки Міжнародного фонду «Відродження»). URL: https://saved.foundation/reports/ua/yearofwar_report_ua.pdf.
2. UNICEF. *Almost 7 million children in Ukraine at risk as attacks on energy infrastructure cause widespread blackouts and disruption of heating*. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/en/press-releases/almost-7-million-children-ukraine-risk-attacks-energy-infrastructure-cause>.
3. Мелесик С. В., Сингаївська І. В. Характерні прояви психосоматичних проблем у підлітковому віці. Підтримка психологічного здоров'я особистості в умовах війни: тези доповідей VI Всеукраїнських психологічних читань (Умань, 21 квітня 2023 р.). 2023. С. 156–159.
4. Сингаївська І. В., Іванова О. В. Коучинговий підхід як інструмент для встановлення довірливих стосунків між батьками і підлітками. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 2023. № 2 (70). С. 166–172.
5. UNESCO. *Education as healing: addressing the trauma of displacement through social and emotional learning*. Global Education Monitoring Report Team, 2019. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000367812>.
6. Освітній фронт. Вплив війни на освітян (Дослідження організації *GoGlobal* у рамках проекту «Термінова підтримка ЄС для громадянського суспільства»). URL: https://globaloffice.org.ua/wpcontent/uploads/2023/01/PREZENTATSYA_VPLIV-VIJNINAOSVITYAN.pdf.
7. Овчарук О., Іванюк І., Гриценчук О. та ін. *Готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах війни: 2023. Аналітичний звіт*. Київ: ІЦО НАПН України. 2023. 81 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/373266269_NACIONALNA_AKADEMIA_PEDAGOGICNIH_NAUK_UKRAINI_INSTITUT_CIFROVIZACII_OSVITI_DERZAVNA_NAUKOVA_USTANOVA_INSTITUT_MODERNIZACII_ZMISTU_OSVITI_GOTOVNIST_I_POTREBI_VCITELIV_SODO_VIKORISTANNA_CIFROVIH_ZASOBIV.
8. Іванюк І. Потреби у підвищенні кваліфікації педагогічних працівників надавати психосоціальну підтримку. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 3 (210). с. 34–39.
9. Maryam Sadat Sharifian, Pat Kennedy. *Teachers in War Zone Education: Literature Review and Implications*. *International Journal of the Whole Child*, 2019. VOL. 4. №. 2. p. 9–26.